

заполнении. Тем не менее, рассмотренные результаты подтверждают, что такая анкета с достаточно высокой надёжностью может служить для выявления значений логических средств естественного языка, для развития логической культуры речи и мышления у студентов, в частности юристов, а также для выработки нормативного диаграммного толкового словаря логических форм суждений. Такой словарь может помочь уменьшить потери и искажения информации при использовании логических средств естественного языка в гражданском праве.

*Научный руководитель: к.филос.н., доцент кафедры философии
Белгородского государственного университета, доцент – Жалдак Н. Н.*

*Коваленко Г. В.,
здобувач кафедри логіки Національної юридичної академії України
ім. Ярослава Мудрого
(м. Харків)*

Рональд Дворкін про раціонально-логічні та мовні чинники функціонування права.

Знаходячись на шляху побудування правової, демократичної держави необхідно вивчати не тільки власний досвід, але й досвід інших держав, оскільки в сучасній Україні визначена орієнтація на правовий порядок розвинених демократій Заходу. У зв'язку з цим заслуговує на увагу висвітлення того, як ця проблема вирішується у новітній західній науковій літературі.

Кожному етапу розвитку українського суспільства, його економічному, соціально-політичному та культурному рівню відповідає певний рівень розвитку конституційного законодавства. Безумовно, абсолютної відповідності при цьому не має та бути не може, оскільки життя більш динамічне, ніж зміни, які можуть бути внесені у діючу Конституцію України.

Як писав на початку минулого сторіччя Г. Шершеневич, «вироблення прийомів щодо процесу тлумачення так само необхідне, як і у всякій практичній діяльності, у всякому мистецтві. Засвоєння цих прийомів

полегшує працю, прискорює досягнення мети. Не дивно, що юристи здавна намагалися виробити техніку тлумачення під рубрикою юридичної герменевтики».

У цьому зв'язку представляє значний інтерес філософсько-правова концепція тлумачення Конституції США розроблена американським юристом Роналдом Дворкіном. Сподіваємося, що оскільки вивчення творчого доробку Дворкіна у нас ще тільки розпочалося, знайомство з ним буде корисним для правотворчої, правозастосовної та науково-педагогічної діяльності вітчизняних фахівців.

Дворкін, покликаючись до судової практики (США та Англії), стверджує, що поряд із позитивними нормами правові системи містять і деякі філософські принципи. Принципи права — це моральні судження, підтримані офіційними актами в минулому (текстами конституцій, законів, судовими постановами тощо) або ж проілюстровані, названі чи якимсь іншим чином підтримані ними.

Дворкін звертає увагу, що суддя повинен розглянути розмаїття поглядів на те, чого вимагає право в даному питанні, відкинути ті з них, що не «узгоджуються» адекватно з минулими офіційними актами (конституціями, законами, прецедентами). Далі серед теорій того, чого саме вимагає право, — теорій, які адекватно узгоджуються з матеріалами судової справи, суддя вибере ту теорію, що найкраща з погляду моралі, і завдяки цьому його рішення стає досконалішим. Необхідно зауважити, що Дворкін наполягає на можливості та необхідності дати моральне обґрунтування права. Цей процес значно об'єднується тим, що позитивне право неминує асимілює, концентрує в собі моральний зміст.

Дворкін звертається до того, що він називає «неадекватним філософським мисленням» та проводить розрізнення між двома ідеями щодо тлумачення в дусі оригіналізму – прочитання терміну, фрази, або всього закону у цілому в його оригінальному значенні. Мається на увазі те, що сказав чи бажав сказати законодавець. Дворкін розрізняє *семантичний оригіналізм* та *оригіналізм очікування*. З позиції семантичного оригіналізму (перша ідея) мова йде про те, що слова в конституційному тексті повинні представляти значення таке, яке збирався надати йому законодавець при прийнятті нормативного акту.

Оригіналізм очікування (друга ідея) заперечує першу, стверджуючи, що і слова повинні мати значення за чинним законом, яке від них очікували. При розгляді питання стосовно конституційних прав, таких як свобода слова, права сексуальних меншин, право на аборт, евтоназію, порнографію, расові питання і т. п., він бере за основу принципи моралі, закладені в Конституції США і називає цей процес «моральним» прочитанням Конституції США, ставлячи політичну мораль у центр конституційного права. Мається на увазі, що Верховний Суд США, керуючись принципами політичної моралі, робить її частиною закону.

Таким чином, необхідно сказати, що Дворкін розглядає право з урахуванням раціонально-логічного та мовного чинників функціонування права, як системи принципів інтерпретації законотворення та судових процедур, що постійно розвивається. Що стосується останніх, то суддя зазвичай не може просто застосовувати закон чи посилатись на який-небудь прецедент, не конкретизуючи закону, або уникаючи тлумачити прецедент. Він повинен завжди конкретизувати норму у контексті принципів, актуальних у даній ситуації, та давати змістовну інтерпретацію цим принципам, приймаючи до уваги попередню практику її тлумачення.

Зі слів Дворкіна випливає, що право — це перш за все тлумачення. У зв'язку з цим він висуває свою програму юридичної інтерпретації, пов'язуючи право з політикою та політичною мораллю. Відповідно до даної програми, обов'язковість прийняття судових рішень із урахуванням минулого досвіду аналогічних або споріднених рішень забезпечує їхню передбачуваність і формальну коректність, а це гарантує рівність прав та обов'язків, що створює в суспільстві більше сприятливий клімат і підвищує рівень моральної легітимованості політики. Необхідно сказати, що професійне знання, позбавлене моральних критеріїв та цінностей, може представляти небезпеку як при вирішенні конкретних правових питань, так і для правового розвитку суспільства в цілому.

Таким чином Дворкін пояснює деякі аспекти юридичної практики, пов'язані з тлумаченням двозначних законів і застосування статей

Конституції США до нових питань, що підлягають компетенції судової влади.

Науковий керівник: д.філос.н., проф. кафедри логіки Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого – В. Д. Титов

*Мусіч Н. І.,
студентка Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого
(м. Харків)*

Логічне тлумачення правових норм

Однією із важливих і складних проблем у сучасному законодавстві є нечітко сформульовані у тексті норми, їх функції та цілі. Тому, логічне тлумачення, як форма правильного розуміння загального змісту самої норми, є ефективним способом усунення невизначеності та протиріччя в роз'ясненні положень правових норм.

Як зазначають ряд авторів, саме від римської правової історії йде традиція аналітичної юриспруденції, зорієнтована на наукові узагальнення юридичних феноменів. Але ми можемо прослідити цю тенденцію і зараз. Ми бачимо, що, починаючи від давніх часів і до наших днів, логіка, логічне тлумачення продовжують розвиватися.

У сучасних умовах актуальність логічного тлумачення значно зросла. Це пояснюється тим, що в останні роки українське законодавство ґрунтовно оновилося, у ньому з'явилися нові норми і навіть галузі права. Правотворчість сьогодні здійснюється на інших принципах, застосовуються нові юридичні терміни та конструкції, цілком інший тип регулювання. У законодавчій практиці ширше використовується зарубіжний досвід. У цих умовах логічне тлумачення і повинно відігравати свою місію як важливий інструмент пізнання, реалізації й удосконалення права.

На сьогоднішній день дуже широковживаним та актуальним в правовій системі України стало слово «колізія».